

УДК 378.048.2

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/47-4-44>

Віра ЧАЙКОВСЬКА-КОБАЛІЯ,

orcid.org/0000-0001-9115-7051

аспірантка кафедри бухгалтерського обліку та аудиту

Одеського національного економічного університету

(Одеса, Україна) *virachaikovska@gmail.com*

Ольга КЕРЕКЕША,

orcid.org/0000-0003-4530-2961

кандидат педагогічних наук, доцент,

завідувачка кафедри іноземних мов

Одеського національного економічного університету

(Одеса, Україна) *olik_k@ukr.net*

ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ PHD СТУДЕНТІВ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАУКОВО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто роль мотивації в досягненні академічної та наукової успішності Phd студентів. Розглянуто підходи до визначення та класифікації чинників, що впливають на внутрішню та зовнішню мотивацію молодих учених. На основі теорії самодетермінації Е. Десі та Р. Райана розкрито значення внутрішньої мотивації Phd студентів для досягнення високого рівня ефективності. Проаналізовано основні зовнішні чинники, що негативно впливають на мотивацію молодих учених. Також окрему увагу приділено факторам, здатним стимулювати внутрішню мотивацію молодих учених на рівні закладу вищої освіти та на рівні держави.

Зниження ефективності та результативності наукової та дослідницької діяльності в Україні пов'язане з низьким рівнем мотивації Phd студентів. Дослідження факторів, що впливають на мотивацію молодих науковців, є перспективним напрямом дослідження.

Для розуміння впливу різних факторів на мотивацію важливо її поділити на внутрішню та зовнішню. При цьому внутрішня мотивація є основною метою нашого дослідження. Фактори, що впливають на внутрішню мотивацію молодих учених, є ключовими для прогнозу ефективності їхньої наукової діяльності.

Переважаання внутрішньої мотивації в аспірантів забезпечує кращі результати академічної та наукової діяльності, тоді як зовнішня мотивація, якщо вона не трансформується у внутрішні мотиви, не може забезпечити достатнього рівня ефективності діяльності науковця.

Основними складниками внутрішньої мотивації для молодих науковців є відчуття соціальної значущості, автономності та професійної компетентності. Саме через стимулювання цих факторів можна підвищити ефективність їхньої наукової та дослідницької діяльності.

У статті описано фактори, що стримують розвиток мотивації у молодих учених на етапі ухвалення рішення про вступ до аспірантури та в процесі навчання і наукової діяльності. Для усунення цих факторів ми визначили низку заходів для стимулювання внутрішньої мотивації Phd студентів, які можуть бути реалізовані на рівні держави та на рівні закладу вищої освіти. Також ми підкреслили необхідність постійного та широкомасштабного моніторингу мотиваційних факторів Phd студентів на загальнодержавному рівні.

Ключові слова: внутрішня мотивація, фактори мотивації, мотивація молодих учених, ефективність науково-дослідної діяльності, стимулювання мотивації.

Vira CHAIKOVSKA-KOBALIYA,

orcid.org/0000-0001-9115-7051

Postgraduate Student at the Department of Accounting and Audit

Odesa National Economic University

(Odesa, Ukraine) *virachaikovska@gmail.com*

Olga KEREKESHA,

orcid.org/0000-0003-4530-2961

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Head of the Department of Foreign Languages

Odesa National Economic University

(Odesa, Ukraine) *olik_k@ukr.net*

INCREASING THE MOTIVATION OF PHD STUDENTS AS A FACTOR OF GROWING THE EFFICIENCY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE ACTIVITIES

The article deals with the role of motivation in achieving academic and scientific success of Phd students. Approaches to the definition and classification of factors influencing the internal and external motivation of young scientists have been considered. Based on the self-determination theory of Edward L. Deci and Richard M. Ryan the importance of intrinsic motivation of Phd students for achieving a high level of efficiency has been revealed. The main external factors, that negatively affect the motivation of young scientists have been analyzed. Special attention has been also paid to the factors that can stimulate the intrinsic motivation of young scientists at the university level and at the state level.

Decreasing the efficiency and effectiveness of scientific and research activities in Ukraine caused, first of all, by the low level of the motivation of Phd students. Studying factors influencing the motivation of young scientists is the most topical question for research nowadays.

In order to understand the influence of various factors on motivation, it is important to differentiate two types of the last one – internal and external. At the same time, intrinsic (internal) motivation is the main object of our research. Factors influencing the intrinsic motivation of young scientists are the key factors in forecasting the effectiveness of their research.

Predominance of intrinsic motivation provides better academic and research results. Whereas external motivation, if it is not transformed into internal motives, can not provide a sufficient level of student's efficiency.

The main components of intrinsic motivation for young scientists are the sense of social significance, the sense of autonomy and professional competence. And, through the stimulation of these factors, it is possible to increase the efficiency of their scientific and research activities.

In addition, in the article we describe the factors that hinder the development of young scientists motivation at the stage of making a decision about admission to graduate school and in the process of learning and research. To neutralize these factors, we have identified a number of measures to stimulate the internal motivation of Phd students, which can be implemented at the state level and at the level of higher education institutions. We also stressed the need for continuous and large-scale monitoring of motivational factors for Phd students all over the country.

***Key words:** intrinsic motivation, motivational factors, motivation of young scientists, efficiency of research activity, stimulation of motivation.*

Постановка проблеми. В Україні останнє десятиліття можна спостерігати зниження престижу професії науковця, що є негативним фактором для можливостей розвитку економіки та нарощування сукупного інтелектуального рівня нашого суспільства. Україна значно відстає від середньоевропейського рівня за низкою показників, що характеризують науково-інноваційну діяльність. Наприклад, ми можемо спостерігати поступове скорочення кількості наукових працівників протягом останнього десятиліття, що спричиняє деградацію наукового потенціалу. Недостатність фінансування показує частка витрат на науку в структурі ВВП нашої країни, яка є в рази меншою, ніж середньостатистичний показник країн ЄС. Крім того, аналізуючи структуру наукових кадрів в Україні за віковою ознакою, можна вказати на збільшення середнього віку науковця. Так, третина всіх наукових кадрів – це люди за 60 років, з чого можна зробити висновок про зниження інтересу молодих людей до цієї професії.

У рейтингу Глобального індексу конкурентоспроможності талантів 2021 року Україна посідає 61 місце з 134 країн світу, що є досить непоганим результатом, оскільки вона піднялася на п'ять позицій порівняно з минулим роком. До того ж наша країна має найвищий показник у групі країн із рівнем ВВП на душу населення нижче серед-

нього. Отже, попри обмежені фінансові можливості, науково-інноваційна діяльність в Україні розвивається.

Позитивні тенденції в науково-інноваційній діяльності існують завдяки високому рівню формальної освіти та продуктивному людському капіталу нашої країни. Проте ця тенденція не може зберігатися протягом значного часу без значних якісних зрушень у системі освіти і науки.

«Людський фактор» є вирішальним у структурі системи науки та інновацій. Тому розвиток професійної кваліфікації дослідників та їх творчої активності визначає стан науки та інтелектуальний потенціал суспільства.

Сьогодні українська система вищої освіти перебуває в процесі реформації та інтеграції у відповідну європейську систему. Влада розробляє та впроваджує дії в напрямі вдосконалення підходів до управління, фінансування у сфері вищої освіти, модернізації методів викладання та навчання в університетах відповідно до європейських стандартів. У процесі змін очікується також зростання вимог до рівня як закладів вищої освіти, так і самих здобувачів. З 2021 року Україна є учасницею проекту «Удосконалення вищої освіти в Україні заради результатів», затвердженого Радою виконавчих директорів Світового банку. Основний акцент у цьому проєкті зро-

блено на розширенні можливостей практичного застосування результатів наукових досліджень та залученні недержавних коштів для проведення науково-дослідних робіт.

Важливим показником якості підготовки здобувачів третього рівня освіти вважають відсоток успішно захищених дисертаційних робіт. Протягом останніх десяти років в Україні спостерігається тенденція, коли лише близько 25% молодих науковців завершують навчання захистом дисертації. Багато аспірантів не спроможні освоїти освітню програму та достроково залишають університет, відаючи перевагу іншим видам діяльності. Така ситуація підриває авторитет інституту аспірантури як основного постачальника науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації.

З огляду на це, досить актуальною є проблема підвищення мотивації молодих учених до професійності та ефективності своєї діяльності.

Мета статті – вивчити вплив мотивації молодих учених на ефективність науково-дослідної діяльності. Спираючись на теорію самодетермінації в мотивації, ми проаналізували фактори внутрішньої і зовнішньої мотивації аспірантів на етапах вступу та навчання. Також ми визначили фактори впливу держави та закладів вищої освіти, що можуть стимулювати внутрішню вмотивованість молодих науковців.

Аналіз досліджень. Проблеми мотивації студентів, наукових співробітників та, зокрема, аспірантів знайшли відображення в роботах таких учених, як М. А. Капшутарь, С. К. Бекова, Є. А. Терентьев, О. О. Поліщук, Т. І. Воскресенська та ін.

Під час дослідження мотивації до вступу в аспірантуру виявлено брак уявлень у студентів про те, чим є аспірантура та з якою метою туди вступають (Поліщук, Баталова, 2016: 81). З огляду на це, необхідна цілеспрямована просвітницька та роз'яснювальна робота зі студентами з боку потенційних наукових керівників, адміністрації університету тощо (Поліщук, Баталова, 2016: 81). Мотиви вступу до аспірантури є важливим напрямом досліджень, адже саме вони визначають подальшу успішність наукової роботи аспіранта.

Т. І. Воскресенська обґрунтувала взаємозалежність результатів навчання студентів із рівнем задоволеності їхніх потреб (від первинних до вторинних) відповідно до теорії А. Маслоу та надала рекомендації стимулювання студентів у результатах навчання, що стосуються фінансового забезпечення та подальшого працевлаштування за обраною професією.

Слід зазначити, що сучасні дослідження мотивації студентів і молодих науковців тяжіють або до глибокого дослідження внутрішніх психологічних факторів мотивації, або до аналізу зовнішніх факторів мотивації. Перспективним є комбінований аналіз факторів, що зумовлюють і внутрішню, і зовнішню мотивацію.

Більшість досліджень українських учених стосується мотивації студентів вищих навчальних закладів (О. І. Кузнєцов, К. І. Фоменко, Т. І. Воскресенська, Г. П. Рекун, Ю. І. Прус), тоді як проблемі мотивації аспірантів приділено менше уваги. До того ж немає єдиного підходу до систематизації та класифікації мотивів аспірантів до наукової діяльності. Різні вчені по-різному класифікують мотиви, що зумовлюють ефективність аспірантів. Наприклад, М. А. Капшутарь виділяє такі дві основні категорії мотивів навчання, як особистісні та соціальні (Капшутарь, 2016: 45). Є. В. Веденєва виділяє такі три групи факторів, що характеризують структуру мотиваційно-ціннісної сфери аспірантів, як «орієнтація на досягнення та самореалізацію», «орієнтація на статус та комфорт», «орієнтація на відносини» (Веденєва та ін., 2012: 65). Сизих А. Д. аналізує причини вибору академічної кар'єри залежно від джерел мотивації діяльності (інтересу, соціальної норми та примусу) (Сизих, 2014: 98). Спираючись на теорію самодетермінації в мотивації, Є. А. Терентьев з колегами виділяють внутрішню, зовнішню та амотивацію щодо навчання в аспірантурі (Терентьев та ін., 2020: 49).

Виклад основного матеріалу. Причини неуспішності аспірантів під час написання дисертаційних робіт та проблеми так званого «відсіву» в процесі навчання є актуальними не тільки для нашої країни. Ці питання активно вивчалися і продовжують вивчатися зарубіжними вченими. Багато з них убачають мотивацію аспіранта основним фактором, який визначає їхню успішність. При цьому широку популярність під час вивчення мотивації молодих науковців отримала теорія самодетермінації американських учених Е. Десі та Р. Райана. Ця теорія детально розглядає проблематику внутрішньої і зовнішньої мотивації людини. Згідно з цією теорією немає чіткої межі між факторами внутрішньої і зовнішньої мотивації, оскільки існує процес трансформації зовнішніх мотивів у внутрішні (Ryan, Deci, 2000: 71). Наприклад, зовнішніми факторами мотивації аспірантів до навчання є необхідність проходження іспитів та заліків, процес оцінювання (нагороди і покарання). Спочатку основною ціллю студента буде

успішне складання екзаменів та високі оцінки. Якщо ж в процесі навчання студент усвідомлює цінність цієї діяльності для задоволення внутрішніх потреб автономності, професійної компетентності та зв'язки з іншими людьми, то зовнішні мотиви збігаються з внутрішніми. А люди з внутрішньою мотивацією є більш ефективними, продуктивними та усвідомленими у своїй професійній діяльності. Якщо такого переплетіння мотивів не відбувається, то аспірант буде формально підходити до своєї наукової діяльності, маючи на меті лише отримати певні зовнішні нагороди, він не буде намагатися вдосконалити свої навички та вміння, розширити межі свого дослідження, а лише буде слідувати певним критеріям та вимогам, що ставляться перед ним викладачами.

О. П. Поліщук та Д. Ю. Баталова в проведеному дослідженні мотивації студентів до вступу в аспірантуру виділили 8 мотиваційних чинників, як-от фінансування науки, стан науки, кар'єрне зростання, заробітна плата науковця, заохочення та премії науковця, вимоги до науковців, престижність академічної кар'єри, відповідність витрат часу і результату (Поліщук, Баталова, 2016: 79). Цей набір чинників, на нашу думку, по-перше, враховує лише зовнішній вплив на мотивацію, по-друге, концентрує увагу на матеріальних стимулах наукової діяльності. Більш важливим видом мотивації під час ухвалення рішень є внутрішня мотивація. Внутрішня мотивація (за Едвардом Десі) – це прагнення провадити діяльність заради самої цієї діяльності, заради нагороди, яка міститься в цій діяльності (Ryan, Deci, 2000: 71). Отже, для науковця мотивацією, наприклад, написання наукової роботи є не отримання наукового ступеня, відзнаки чи визнання, а відкриття нових знань, пошук певної наукової істини. В основі внутрішньої мотивації лежить прагнення задовольнити такі три типи потреб: в автономності, в компетентності та у відносинах (соціалізації) (Ryan, Deci, 2000: 68).

Характеристика внутрішньої мотивації, згідно з теорією самодетермінації, містить такі два види переживань, як відчуття своїх можливостей та самоствердження. Чим більш вираженими є два цих переживання, тим вищим є рівень внутрішньої мотивації. Діяльність у цьому разі виявляється тим сильніше мотивованою внутрішньо, чим більше вона пов'язана з перевіркою своїх можливостей і не потребує жодних підкріплень. Зовнішньою ж мотивація стає тоді, коли суб'єкт приписує досягнутий результат зовнішнім причинам (а не своїм можливостям) та коли він вдається

до дій не стільки за власним бажанням, скільки внаслідок зовнішніх впливів.

Тобто внутрішня мотивація є більш цінною для результативності молодих науковців, оскільки є більш стійкою та незалежною. Саме внутрішня мотивація зумовлює якісні характеристики науково-дослідницької діяльності аспірантів, тоді як зовнішні фактори стимулюють кількісні характеристики діяльності. Сучасні підходи до оцінювання ефективності аспіранта з точки зору кількісних параметрів (кількість написаних наукових статей, виступів на наукових конференціях, чітке дотримання індивідуального графіка наукової діяльності) зміщують центр його уваги з процесу на результат та активізують фактори зовнішньої мотивації. При цьому внутрішні мотиви (бажання глибше дослідити тему, отримати певні навички систематизації, аналізу та узагальнення інформації, пошук нових способів вирішення певних наукових проблем) відходять на другий план. Згідно з теорією самодетермінації залучення зовні мотивованої людини в ту чи іншу діяльність визначається прагненням отримати певну винагороду, похвалу або уникнути покарання (тобто регулятор мотивації перебуває поза суб'єктом).

Сьогодні вимоги під час вступу в аспірантуру в більшості університетів обмежуються складанням певних іспитів та написанням статті або реферату. Також із майбутнім аспірантом можуть проводити співбесіду представники університету. За такого підходу досить чітко можна визначити рівень знань майбутнього науковця, але не можна проаналізувати його мотивацію, яка є основним складником майбутнього успіху його наукової діяльності. Для усунення такого упущення необхідно запровадити обов'язкову вимогу для потенційних аспірантів написання мотиваційного листа, аналіз якого слугуватиме вагомим фактором під час ухвалення рішення про зарахування чи відмову вступнику. Для вищих навчальних закладів має стати обов'язковою практика досліджень мотивації молодих науковців із залученням відповідних фахівців. Такі дослідження можуть стати теоретичним підґрунтям для прогресивних змін в освітніх програмах, методах і методиках викладання, оцінювання аспірантів.

Щоб оцінити майбутні перспективи вступника в науково-дослідницькій та викладацькій діяльності на етапі вступу до аспірантури, важливо досліджувати академічні та неакадемічні мотиви вступників. Серед академічних мотивів можуть бути такі:

1) бажання займатися науково-дослідницькою діяльністю у ВНЗ чи іншій науковій установі;

2) бажання займатися викладацькою діяльністю;

3) орієнтованість на кар'єру дослідника-аналітика в комерційній організації (Бекова та ін., 2017: 13).

Академічні мотиви можна зіставити з внутрішніми мотивами науковця, а зовнішня мотивація науковця може бути визначена неакадемічними мотивами.

Неакадемічними мотивами можуть бути:

1) позитивний вплив наукової діяльності на кар'єрне зростання поза академічною сферою;

2) продовження навчання у своїй професії;

3) небажання залишати університетське середовище;

4) матеріальні вигоди (стипендії, пільги, місця в гуртожитку та ін.) (Бекова та ін., 2017: 13).

Очевидно, що вступники, в яких домінують академічні мотиви вступу, виявляться більш успішними в навчанні та написанні власного наукового дослідження.

Сьогодні необхідно виокремити чинники, які можуть позитивно вплинути на мотивацію студентів та молодих науковців до реалізації свого науково-дослідного потенціалу. Можна виділити такі дві групи чинників, як стимулювання з боку закладу вищої освіти та з боку держави.

На рівні університету можна виокремити такі чинники стимулювання внутрішньої мотивації молодих науковців, як:

1) розширення можливості вибору дисциплін, які вивчають в аспірантурі, відповідно до наукових інтересів та предмета дослідження;

2) варіативність видів індивідуальних завдань, способів їх представлення в процесі вивчення окремих дисциплін;

3) гнучкість графіків виконання індивідуальних завдань, складання іспитів, заліків.

Такі заходи дозволять отримати аспірантам більше незалежності в плануванні своєї діяльності та задовольнить потребу в автономності.

Крім того, для внутрішньої мотивації молодому вченому важливо відчувати себе вагомою частиною наукової спільноти свого університету. Потреба в соціалізації може задовольнятися через залучення аспіранта до виконання певних досліджень у межах наукової діяльності кафедри, університету, участі в різних наукових заходах, спілкуванні з іншими науковцями.

Щодо чинників, які контролюють на державному рівні та впливають на мотивацію молодих учених, то більшість учених одностайні в їх нега-

тивній оцінці. Так, основними зовнішніми факторами, що негативно впливають на мотивацію молодих науковців в Україні, є:

– недостатній рівень фінансування науки та інновацій;

– недостатня матеріально-технічна база університетів;

– низький рівень оплати праці наукового співробітника;

– низький престиж професії науковця;

– відсутність можливостей практичної реалізації досліджень.

Отже, можна зробити висновок, що з боку держави необхідним заходом є надання більшої автономії вишам як у розпорядженні фінансами, так і в ухваленні організаційно-методичних рішень. Ця пропозиція обґрунтовується тим, що сьогодні виші (як безпосередні учасники ринку освітніх та науково-дослідних послуг) здатні краще реагувати на швидкі зміни запитів усіх учасників цього ринку.

Другим важливим завданням для держави має стати створення вигідних умов кооперації бізнесу і науки. Це, з одного боку, дасть змогу підвищити практичну значущість науково-дослідної діяльності молодих науковців, з іншого – сприятиме інтеграції науки в практику. Усвідомлення важливості та необхідності своїх досліджень сприяє задоволенню потреби науковця в компетентності, тобто у визнанні результатів його діяльності.

На сучасному етапі в нашій країні відсутні глибокі дослідження у сфері мотивації наукових співробітників. Ураховуючи перспективність науки і освіти для інноваційного розвитку, важливим завданням для держави є формування загальної картини стану мотивації молодих науковців шляхом реалізації загальнодержавного дослідницького проекту в цій сфері. Завданням держави є саме широкомасштабне дослідження, яке б охопило всі регіони та галузі, адже перед проведенням реформ у вищій освіті необхідно виявити «слабкі» місця в цій системі.

Очевидним фактором є фінансування науки і освіти. Однак це є спірним, оскільки постає питання про те, чи може бути грошова винагорода істинним мотивом науковця та хто повинен генерувати таку мотивацію (державний чи приватний сектор). Як ми з'ясували раніше, матеріальні стимули належать до неакадемічних мотивів, а отже, досить опосередковано впливають на ефективність наукової діяльності. Однак ми не можемо взагалі відкинути цей фактор, оскільки розуміємо, що людина спершу повинна задовольнити базові потреби, щоб мати змогу реалізовувати потреби більш високого рівня.

Висновки. Низькі показники ефективності науково-інноваційної діяльності в Україні стимулюють до пошуку причин такого кризового явища.

Основними причиною занепаду інституту аспірантури (як основного постачальника наукових кадрів) є відсутність активного притоку молодих науковців та низькі показники успішності здобувачів загалом. З огляду на це, надзвичайно актуальним є питання мотивації молодих учених та способи впливу на неї з метою підвищення якості наукових досліджень та відновлення престижності професії вченого.

Щоб отримати повне уявлення про причини зниження інтересу студентів до продовження

наукової діяльності, неефективної наукової діяльності та низьких показників захисту дисертацій, необхідно всебічно дослідити мотивацію молодих учених із точки зору як зовнішніх, так і внутрішніх чинників мотивації.

Переважаання внутрішньої мотивації в аспірантів забезпечує кращі результати академічної та наукової діяльності, тоді як зовнішня мотивація, якщо вона не трансформується у внутрішні мотиви, не може забезпечити достатній рівень ефективності діяльності науковця.

Держава та вищий навчальний заклад мають достатньо можливостей для стимулювання мотивації аспірантів через задоволення їхніх потреб в автономності, компетентності та соціалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ryan, R. M., Deci, E. L. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*. 2000. № 55(1). pp. 68–78.
2. Бекова С. К., Груздев И. А., Джафарова З. И., Малошонок Н. Г., Терентьев Е. А. Портрет современного российского аспиранта. Национальный исследовательский университет «Высшая школа экономики», Институт образования. Москва : НИУ ВШЭ. 2017. 60 с.
3. Веденеева Е. В., Забелина Е. В., Циринг Д. А. Мотивационно-ценностная структура и содержание личности аспирантов. *Казанский педагогический журнал*. 2012. № 3 (93). С. 58–67.
4. Вища та фахова передвища освіта в Україні у 2020 році: статистична інформація. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vysh_osvita/arch_vysh_osvita.htm
5. Воскресенська Т. І. Формування мотиваційної активності студентів обліково-економічних спеціальностей у результатах навчальної діяльності. *Бізнес Інформ*. 2020. № 5. С. 289–294.
6. Гордеева Т. О., Сычев О. А., Осин Е. Н. Внутренняя и внешняя учебная мотивация студентов: их источники и влияние на психологическое благополучие. *Вопросы психологии*. 2013. № 1. С. 35–45.
7. Капшутарь М. А. Мотивация как фактор качества подготовки аспирантов. *Ценности и смыслы*. 2016. № 5 (45). С. 39–47.
8. Поліщук О. О. Наука у дослідницькому університеті: чому аспіранти залишають роботу над дисертаціями? *Вісник Одеського національного університету. Соціологія і політичні науки*. 2012. № 17. С. 60–69.
9. Поліщук О. П., Баталова Д. Ю. Чинники мотивації наукової діяльності у студентів 4 року навчання НаУКМА. *Наукові записки Національного університету «Києво-Могилянська академія». Соціологічні науки*. 2016. Т. 187. С. 76–81.
10. Рекун, Г. П., Прус, Ю. І. Діагностика навчальної мотивації студентів ВНЗ. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 5. С. 386–394.
11. Сизых А. Д. Анализ академической среды как места учебы и работы. *Вопросы образования*. 2014. № 1. С. 92–109.
12. Терентьев Е. А., Рыбаков Н. В., Бедный Б. И. Зачем сегодня идут в аспирантуру: типологизация мотивов российских аспирантов. *Вопросы образования*. 2020. № 1. С. 40–69.
13. Фоменко К., Кузнецов О. Мотиваційні особливості академічної саморегуляції студентів. *Проблеми сучасної психології*. 2014. № 25. С. 582–596. URL: <http://journals.urau.ua/index.php/2227-6246/article/view/158970>.

REFERENCES

1. Ryan, R. M., Deci, E. L. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 2000, № 55 (1), pp. 68–78.
2. Bekova S. K., Gruzdev I. A., Dzhafarova Z. I., Maloshonok N. G., Terentyev Ye. A. Portret sovremennogo rossiyskogo aspiranta [Portrait of a modern Russian graduate student]. *Natsionalny issledovatel'skiy universitet "Vysshaya shkola ekonomiki"*, Institut obrazovaniya. Moscow : NIU VShE, 2017. 60 p. [in Russian]
3. Vedeneeva Ye.V., Zabelina Ye.V., Tsiring D.A. Motivatsionno-tsenostnaya struktura i sodержaniye lichnosti aspirantov [Motivational value structure and content of the personality of graduate students]. *Kazansky pedagogicheskiy zhurnal*, 2012, № 3 (93), pp. 58–67 [in Russian].
4. Vyshcha ta fakhova peredvyshcha osvita v Ukraini u 2020 rotsi: statystychna informatsiia. [Higher and professional higher education in Ukraine in 2020: statistical information]. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vysh_osvita/arch_vysh_osvita.htm [in Ukrainian].
5. Voskresenska T. I. Formuvannia motyvatsiinoi aktyvnosti studentiv oblikovo-ekonomichnykh spetsialnostei u rezultatakh navchalnoi diialnosti. [Formation of motivative activity of students of accounting and economic specialties in the results of educational activity]. *Biznes Inform*, 2020, № 5, pp. 289–294 [in Ukrainian].

6. Gordeyeva T. O., Sychev O. A., Osin Ye. N. Vnutrennyaya i vneshnyaya uchebnaya motivatsiya studentov: ikh istochniki i vliyaniye na psikhologicheskoye blagopoluchiye. [Internal and external learning motivation of students: their sources and impact on psychological well-being]. *Voprosy psikhologii*, 2013, Nr 1, pp. 35–45 [in Russian].
7. Kapshutar M. A. Motivatsiya kak faktor kachestva podgotovki aspirantov. [Motivation as a factor in the quality of postgraduate students' training]/ *Tsennosti i smysly*, 2016, Nr 5 (45), pp. 39–47 [in Russian].
8. Polishchuk O. O. Nauka u doslidnytskomu universyteti: chomu aspiranty zalyshaiut robotu nad dysertatsiamy? [Science at a research university: why do graduate students leave work on dissertations?] *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Sotsiologhiia i politychni nauky*, 2012, Nr 17, pp. 60–69 [in Ukrainian].
9. Polishchuk O. P., Batalova D. Yu. Chynnyky motyvatsii naukovoї diialnosti u studentiv 4 roku navchannia NaUKMA. [Factors motivating scientific activity in students of the 4th year of NaUKMA]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Kyievo-Mohylianska akademiiia»*. *Sotsiologichni nauky*, 2016, v. 187, pp. 76–81 [in Ukrainian].
10. Rekun, H. P., Prus, Yu. I. Diahnostyka navchalnoi motyvatsii studentiv VNZ. [Diagnosis of educational motivation of university students]. *Aktualni problemy ekonomiky*, 2015, Nr 5, pp. 386–394 [in Ukrainian].
11. Sizykh A. D. Analiz akademicheskoy sredy kak mesta ucheby i raboty. [Analysis of the academic environment as a place of study and work]. *Voprosy obrazovaniya*, 2014, Nr 1, pp. 92–109 [in Russian].
12. Terentyev Ye. A., Rybakov N. V., Bedny B. I. Zachem segodnya idut v aspiranturu: tipologizatsiya motivov rossyskikh aspirantov. [Why do they go to graduate school today: typologization of the motives of Russian graduate students]. *Voprosy obrazovaniya*, 2020, Nr 1, pp. 40–69 [in Russian].
13. Fomenko K., Kuznetsov O. Motyvatsiini osoblyvosti akademichnoi samorehuliatcii studentiv. [Motivational features of academic self-regulation of students]. *Problemy suchasnoi psykholohii*, 2014, Nr 25, pp. 582–596. URL: <http://journals.uraua/index.php/2227-6246/article/view/158970> [in Ukrainian].